

ДОПУСТИМИ РАМКИ ВТРУЧАННЯ У ПРАВО НА СВОБОДУ МИРНИХ ЗІБРАНЬ У ПРАКТИЦІ ЄСПЛ (ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ)

ACCEPTABLE FRAMEWORK FOR INTERFERENCE WITH THE RIGHT TO FREEDOM OF PEACEFUL ASSEMBLY IN THE PRACTICE OF THE ECHR (PROBLEM STATEMENT)

Власенко С.О., студент V курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Трішина С.О., студентка V курсу

*Інститут прокуратури та кримінальної юстиції
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена дослідженню питання законності обмеження права на свободу мирних зібрань, передбаченого ст. 11 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у контексті аналізу практики Європейського суду з прав людини. Розглянуто тлумачення поняття «мирне зібрання» Європейським судом з прав людини, розуміння його сутнісних ознак. Проаналізовано висновки суду щодо основних видів порушення права на свободу мирних зібрань у його практиці. Прیدілено увагу умовам легітимного втручання в указане право, основний акцент зроблено на умові передбачення відповідного обмежуючого заходу законом. Розглянуто базові рішення та висновки Суду щодо порушення права на свободу мирних зібрань в Україні й детально проаналізовано аргументацію та мотиви прийняття Судом указаних рішень. Особливу увагу в статті приділено питанню необхідності прийняття в Україні спеціального закону, основною метою якого стало б урегулювання сфери організації та участі осіб у мирних зібраннях, розглянуто протилежні позиції вирішення цього питання. Проаналізовано сучасний стан регулювання вказаного питання в національному законодавстві України, насамперед у Конституції України. Розглянуто тлумачення основних конституційних положень Конституційним Судом України. Також наведено міжнародний досвід держав-учасників Конвенції з приводу закріплення національним законодавством вимоги щодо завчасного сповіщення відповідних державних органів про проведення мирних зібрань і встановлення конкретних строків для такого сповіщення. Прیدілено увагу встановленню законом відповідальності, її призначенню за порушення порядку проведення мирних зібрань. Розглянуто практику призначення національним судом непропорційно суворого покарання та позицію Європейського суду з прав людини в цій ситуації. Наведено основні спроби прийняття в Україні спеціального галузевого закону, наведено їх ключові положення та недоліки. Зроблено висновки про необхідність прийняття закону у сфері реалізації громадянами права на мирні зібрання й наголошено на недоліках регулювання суспільних відносин у вказаній сфері на сучасному етапі.

Ключові слова: права людини, мирні зібрання, обмеження права, Європейський суд з прав людини, захист прав, гарантії прав, закон.

The article is devoted to the study of the legality of the restriction of the right to freedom of peaceful assembly provided for in Art. 11 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in the context of the analysis of the case law of the European Court of Human Rights. The interpretation of the concept of "peaceful assembly" by the European Court of Human Rights and the understanding of its essential features are considered. The article analyzes the court's conclusions on the main types of violations of the right to freedom of peaceful assembly in its practice. The basic decisions and conclusions of the court on the violation of the right to freedom of peaceful assembly in Ukraine are considered and the arguments and motives of the court's adoption of these decisions are analyzed in detail. The article pays special attention to the issue of the need to adopt a special law in Ukraine, the main purpose of which would be to regulate the sphere of organization and participation of persons in peaceful assemblies, considers opposing positions to address this issue. The article analyzes the current state of regulation of this issue in the national legislation of Ukraine, primarily in the Constitution of Ukraine. The interpretation of the main constitutional provisions by the Constitutional Court of Ukraine is considered. The article also presents the international experience of the States Parties to the convention regarding the establishment by national legislation of the requirement for early notification of relevant state bodies about holding peaceful assemblies and setting specific deadlines for such notification. Attention is paid to the establishment by law of responsibility and its purpose for violating the procedure for holding peaceful assemblies. The practice of assigning a disproportionately severe penalty by a national court and the position of the ECHR in this situation are considered. The article presents the main attempts to adopt a sectoral law in Ukraine, presents their key provisions and shortcomings. Conclusions are drawn about the need to adopt a law in the sphere of citizens' exercise of the right to peaceful assembly and the shortcomings of regulating public relations in this area at the present stage are noted.

Key words: human rights, peaceful assemblies, restriction of rights, European Court of Human Rights, protection of rights, guarantees of rights, law.

Постановка проблеми. У світлі сьогодення дня у світі загалом і країнах Європи зокрема можна спостерігати численні випадки, коли населення країни виражає свою громадянську позицію шляхом різного роду масових зібрань, мітингів, протестів, пікетів, тим самим реалізуючи власне право на мирні зібрання, що закріплені як їх Конституціями, так і численними міжнародними документами. До, під час і після проведення такого роду зібрань непоодинокими є випадки протидії з боку державного апарату в силу різних причин успішної реалізації громадянами наявного права. Протидія може здійснюватися різними способами, зокрема шляхом повної заборони, невідання дозволу на проведення масового зібрання, зміни місця й часу проведення вказаного заходу, аж до застосування насильства до його учасників, яке може проявлятися шляхом розгону мітингів, застосування до осіб фізичного впливу, спеціальних засобів (сльозоточивого газу, світло-

шумових гранат, водометів), призначення непропорційно суворих санкцій за участь у масових зібраннях тощо.

У силу того, що право на свободу мирних зібрань перебуває під захистом Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція або ЄКПЛ), питання реалізації, правомірності обмеження та захисту права осіб на мирні зібрання стають предметом розгляду Європейським судом з прав людини численних індивідуальних скарг (далі – ЄСПЛ, Суд). Суд, розглядаючи конкретні справи, здійснює тлумачення Конвенції, роз'яснює особливості розуміння та інтерпретації відповідних положень, зокрема ст. 11, у якій право на свободу мирних зібрань знайшло своє об'єктивне відображення. Тому питання обмеження права на свободу мирних зібрань і практика ЄСПЛ із цього приводу набуває особливої актуальності. Також, виходячи з того що Україна ратифікувала Конвенцію й українські національні суди застосо-

вують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права, ураховуючи історичний досвід України та сьогоденну нестабільну обстановку, особливого значення набуває правильне розуміння, тлумачення й застосування практики ЄСПЛ із цього питання й у національному правопорядку. Не менш важливим є аналіз висновків і зауважень, зроблених ЄСПЛ у справах проти України за фактом порушення ст. 11 Конвенції, їх утілення в національному законодавстві. Особливої актуальності вказаному питанню також надає, здійснення аналізу, виданого у 2019 році ЄСПЛ у посібнику за ст. 11 Конвенції, що містить ґрунтовний аналіз прецедентного права Суду із застосування ст. 11 Конвенції, зокрема базові питання, проблеми, змістове розуміння вказаних положень тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації та обмеження права на свободу мирних зібрань у контексті практики ЄСПЛ було предметом численних досліджень і публікацій, серед авторів можна виділити Т. Фулей, М. Смокович, М. Серета, А. Федорова, Р. Мельник, М. Буроменський та ін.

Метою статті є здійснення аналізу проблем законності обмеження права на свободу мирних зібрань в Україні крізь призму практики ЄСПЛ, насамперед базових рішень проти України, а також висвітлення сучасного стану справ у вказаній сфері та припущення їх подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Право людей мирно збиратися із самого початку визнавалося світовою спільнотою як фундаментальне, як наслідок, відображено в численних міжнародних документах у сфері прав людини. Серед таких документів варто виділити Загальну декларацію прав людини 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Американську конвенцію про права людини 1969 р. тощо. Не викликає сумнівів, що центральне місце серед них посідає ЄКПЛ, що насамперед обумовлено функціонуванням її контрольного механізму, який нині втілюється в ЄСПЛ. Закріпивши в ст. 11 Конвенції право на свободу мирних зібрань, держави-учасники зобов'язуються гарантувати дотримання кожному, хто перебуває під її юрисдикцією, вказаного права.

Стаття 11 Конвенції, що має назву «Свобода зібрань та об'єднання» гарантує кожному право на свободу мирних зібрань. Другий пункт вказаної статті передбачає, що здійснення цих прав не підлягає жодним обмеженням, як виняток з вказаного правила містить випадки правомірного обмеження даного права [1].

Перш ніж говорити про зміст і правові підстави обмеження права на свободу мирних зібрань, уважаємо за доцільне звернутися до тлумачення ЄСПЛ поняття «зібрання». Суд неодноразово наголошував увагу на неможливості точного й усталеного визначення цього поняття шляхом формування виключного переліку критеріїв, які в сукупності дадуть змогу зробити висновок, що відповідний захід підпадає під поняття «мирне зібрання» в розумінні ст. 11 Конвенції. Роблячи такий висновок, зокрема, у справах «Навальний проти Росії», «Кудревичюс та інші проти Литви», «Гараненко проти Російської Федерації», суд акцентував увагу на автономності вказаного поняття й підкреслював необхідність уникати його обмежувального тлумачення. Щоб зібрання підпадало під захист ст. 11 Конвенції, воно має бути мирним. Щодо ознаки «мирності» зібрання, то вона презюмується. Тобто заявники не повинні доводити мирність відповідного заходу, доведення антимирного характеру зібрання покладається саме на державу, яка може звернутися до своїх національних судів з метою його легального обмеження [2, с. 8].

Виходячи з положень п. 2 ст. 11 Конвенції, право на свободу мирних зібрань не є абсолютним. Із рішення в рішенні ЄСПЛ транслює позицію, що порушення вказаного права може бути спричинене заходами, що мали місце як до, так і під час і навіть після проведення самого зібрання.

У вищезгаданому посібнику за статтею 11 ЄКПЛ, Суд, узагальнивши власну практику, акцентував увагу на існуванні двох типів обмежень права на свободу мирних зібрань. Перший – стосується безпосередньо умов реалізації вказаного права, а саме: правил щодо планування та проведення зібрань, призначених шляхом обов'язкових процедур повідомлення й отримання дозволу. Такі обмеження стосуються насамперед організаторів зібрань. Другий тип обмежень стосується вже безпосередніх учасників мирних зібрань. До обмежень такого типу відносяться контроль натовпу, розгін зібрання, затримання його учасників, їх подальше адміністративне та кримінальне переслідування [2, с. 13].

Класично, відповідно до «трискладового тесту», а також змісту ст. 11 Конвенції, обмеження прав, гарантованих ст. 11 Конвенції, може бути виправдане лише за наявності 3 умов, а саме якщо такі обмеження: а) установлені законом; б) переслідують законну мету (зокрема інтерес національної або громадської безпеки; запобігання заворушенням чи злочинам; охорона здоров'я чи моралі; захист прав і свобод інших осіб); в) є необхідними в демократичному суспільстві [1].

Отже, першим критерієм для виправданості втручання в право на свободу мирних зібрань є передбачення відповідного обмежувального заходу законом. Говорячи про законність, Суд підкреслює, що необхідною є не лише наявність відповідного закону як правої підстави, а й вимоги до його якості, зокрема йдеться про достатній рівень передбачуваності, висока точність формулювань законодавчих норм тощо.

У разі висновку ЄСПЛ про невідповідність національного законодавства держави-відповідача вимогам якості закону Суд робить висновок про недотримання в цій справі вимоги щодо «встановлення законом» цього обмеження в розумінні п. 2. Дійшовши такого висновку, Суд не переходить до аналізу таких умов – «законної мети» та «необхідності в демократичному суспільстві», у підсумку констатує порушення ст. 11 Конвенції. Базовою і показовою в цьому випадку є перша українська справа із цього питання «Веренцов проти України», у якій заявника засуджено до адміністративного арешту за порушення порядку організації та проведення демонстрацій. При аналізі законності обмеження Суд також бере до уваги ознаки доступності й передбачуваності для особи таких обмежувальних заходів. У цій справі ЄСПЛ уважав, що норми Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), за якими Веренцова притягнуто до відповідальності, володіли ознакою «доступності», зважаючи насамперед на те, що вони містилися в кодифікованому акті. Однак основне питання в ЄСПЛ виникло з приводу їх передбачуваності. На час існування оскаржуваних дій процедурні питання організації й проведення мирних демонстрацій регулювалося лише на підзаконному рівні актом сумнівного характеру, а саме Указом Президії Верховної Ради СРСР 1988 року (далі – Указ Президії або Указ), який передбачав необхідність отримання дозволу від місцевих органів влади на проведення зібрання за 10 днів до його початку, що прямо суперечило положенням Конституції України, яка закріплювала лише необхідність завчасного повідомлення відповідних органів влади. Тобто Указ, який установлював дозвільний порядок проведення мирних зібрань, ішов на перекір Конституції, яка закріплювала лише повідомний порядок. Розглянувши зазначений радянський Указ, ЄСПЛ наголосив, що, виходячи з його преамбули, він за своєю природою був призначений для протиправних цілей і був ідеологічним інструментом для утвердження волі влади, що є несумісним із суттю свободи зібрань, гарантованої Конституцією України та Конвенцією. ЄСПЛ акцентував увагу на необхідності прийняття законодавчого акта, що в цьому випадку не було зроблено протягом 20 років. Отже, ЄСПЛ, розглянувши цю справу, дійшов висновку, що втручання у право

заявника на свободу мирних зібрань не було встановлено законом, як наслідок, не перевіряв дотримання двох інших вимог, констатувавши порушення ст. 11 Конвенції [3].

Наявність законодавчої неврегульованості питання щодо проведення зібрань в Україні була аналогічним чином підкреслена Судом у справі «Шмушкович проти України». За обставинами вказаної справи заявника було притягнуто до адміністративної відповідальності за порушення вимоги 10-денного строку завчасного сповіщення, установлені вищезазначеним Указом Президії. ЄСПЛ, наголошуючи на аналогічності ситуації, виходячи з підстав, установлених у рішенні «Веренцов проти України», визнав порушення ст. 11 ЄКПЛ [4].

Цікавою є викладена в окремій думці позиція С. Шевчука як судді *ad hoc* у справі «Шмушкович проти України», який, цілком погоджуючись із доводами, викладеними в справі, і визнаючи порушення ст. 11 Конвенції, розкритикував указане рішення ЄСПЛ із таких підстав. Зокрема, на його думку, ЄСПЛ у цьому рішенні «зробив політичний вибір за національний законодавчий орган» щодо необхідності прийняття Україною спеціального закону, що є недопустимим. Пан С. Шевчук наголосив на виході Суду за межі своїх юридичних функцій шляхом нав'язування вибору лінії поведінки та зазначив про негативні наслідки таких дій Суду в перспективі. В окремій думці автор наголошував на тому, що в Україні ст. 39 Конституції ефективно застосовується як норма прямої дії й немає необхідності в прийнятті окремого закону, а поодинокі випадки застосування судами нижчих інстанцій нечинного Указу Президії є нічим іншим як «спотвореною судовою практикою» [4].

Забігаючи наперед, на нашу думку, сьогодні в Україні існує реальна необхідність прийняття уніфікованого закону з метою встановлення чітких та однозначних процедурних питань з приводу реалізації вказаного права, урегулювання підстав для його обмеження тощо, однак за умови, що такий закон не обмежуватиме право осіб за статтею 39 Конституції України, а слугуватиме гарантією цього права. Надважливою в цьому випадку є ст. 92 Конституції, яка передбачає аксіому, згідно з якою права і свободи людини та громадянина визначаються виключно законами України [5]. І хоча норми Конституції, які гарантують право збиратися мирно, насамперед ст. 39, є нормами прямої дії, як показує практика, на жаль, у деяких випадках такими залишаються лише на папері.

Стаття 39 Конституції передбачає повідомний характер реалізації права громадян на свободу мирних зібрань, «завчасно» попередивши органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Частиною 2 вказаної статті закріплено легальну можливість обмеження реалізації вказаного права судом відповідно до закону й лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей [5].

Питання роз'яснення передбаченої Конституцією вимоги щодо завчасності такого попередження стало предметом розгляду Конституційного Суду (далі – КСУ), який у Рішенні від 19.04.2001 розтлумачив зміст указаного положення, оскільки конкретного строку сповіщення відповідних органів Конституція та жоден інший законодавчий акт не передбачає. КСУ виходив із того, що строк такого сповіщення має бути «розумним» і не повинен обмежувати громадян у її реалізації ними вказаного права, а, навпаки, бути його гарантією. КСУ акцентував увагу на цільовому призначенні такого строку, який передусім необхідний для здійснення державою її позитивних зобов'язань (здійснення відповідних підготовчих заходів, підтримання громадського порядку, забезпечення безпеки учасників заходу тощо). Також завчасне повідомлення необхідно, щоб органи держави могли оцінити, наскільки відповідне зібрання відповідає закону, у разі наявності передбачених ч. 2 ризиків звернутися до суду з метою

врегулювання спірних питань. Отже, КСУ підкреслив, що визначення конкретних строків завчасного сповіщення є предметом законодавчого регулювання [6].

Зроблені КСУ висновки цілком і повністю узгоджуються з позицією ЄСПЛ з приводу необхідності визначення строку завчасного повідомлення національних органів, що призначений насамперед для виконання державою її позитивних зобов'язань. Однак ЄСПЛ наголошує на тому, що саме лише формальне несвоєчасне сповіщення або взагалі несповіщення відповідних національних органів за відсутності протиправних дій з боку учасників мирного зібрання не може бути підставою для обмеження громадян у реалізації їхнього права. У вказаних випадках ЄСПЛ оперує поняттям «спонтанні зібрання» й наголошує на непропорційності подібних обмежень, зокрема, у справах «Букта та інші проти Угорщини», «Сва Мольнар проти Угорщини» тощо [7, с. 35].

Для наочності звернемося до міжнародного досвіду держав-учасників Конвенції з приводу закріплення національним законодавством вимоги щодо завчасного сповіщення відповідних державних органів про проведення мирних зібрань. Результати різняться, наприклад, в Австрії цей строк становить 24 години, в Угорщині, Румунії – 72 години, у Болгарії, Греції, Німеччині, Португалії – 48 годин, Фінляндії – не пізніше ніж за 6 годин до проведення зібрання, а в деяких країнах (до яких належить й Україна) такий строк законодавчо не визначено, що часто стає підґрунтям для зловживань [8, с. 50].

Тобто, як ми бачимо, усе ж таки в національному законодавстві можна врегулювати питання щодо завчасності попередження владних органів про проведення зібрань, визначивши законодавчо розумний строк для такого сповіщення. Однак, знову ж таки, повертаючись до радянського варіанта необхідності отримання дозволу на проведення масового заходу від державного органу за 10 днів, установлення подібного, на нашу думку, значного повідомного строку є нічим не обґрунтованим, є інструментом владного впливу, оскільки в багатьох випадках, наприкладі як України, так й інших європейських країн, часто існує необхідність оперативного реагування громадянського суспільства на відповідні ситуації в державі.

Важливим для розгляду є питання встановлення законом відповідальності за порушення порядку проведення мирних зібрань і її призначення. У практиці ЄСПЛ наголошує увагу держав, що одним із порушень права на свободу мирних зібрань у розумінні п. 2 ст. 11 ЄКПЛ є призначення його організаторам або учасникам занадто суворих санкцій, зокрема адміністративних і кримінальних. Аналізуючи призначені санкції, Суд передусім акцентує увагу на пропорційності такого втручання щодо переслідуваної мети. Також Суд підкреслює, що накладення на демонстрантів кримінальних санкцій вимагає особливого обґрунтування з боку держави [2, с. 18].

Про суворість санкції ЄСПЛ дійшов висновку, зокрема, в одній із крайніх справ проти України – «Карпюк та інші проти України», де заявників було притягнуто до кримінальної відповідальності за масові безпорядки під час проведення зібрання. За обставинами справи мали місце сутички учасників із правоохоронцями, унаслідок чого було поранено кілька працівників міліції. ЄСПЛ визнав таким, що має законну основу, але надто суворим покарання для трьох із шести заявників, яким було призначено значні строки позбавлення волі. Суд не заперечував доводів уряду, що таке покарання зумовлено вимогами громадської безпеки, але відзначив, що «призначені тривалі строки позбавлення волі не були пропорційними легітимній цілі, яка переслідувалася» [9].

Як уже відзначалося, при вирішенні питання надмірної суворості призначених санкцій ЄСПЛ аналізує насамперед пропорційність втручання щодо переслідуваної мети. Озираючись на нещодавні масштабні протестні

рухи в Російській Федерації, з наукового погляду цікавим є питання пропорційності призначених реальних та умовних тюремних строків за збуряння паперових стаканів і порожніх пластикових пляшок у співробітників правоохоронних органів.

Повертаючись до питання законності обмеження права на свободу мирних зібрань в Україні та необхідності прийняття окремого законодавчого акта, необхідно відзначити таке. На нашу думку, заслуговує на підтримку позиція ЄСПЛ з приводу неможливості притягнення окремих громадян до відповідальності за порушення порядку організації та проведення зібрань за відсутності законодавчо визначеного порядку організації та проведення таких зібрань. І 26.02.2019 до Верховної Ради України був унесений Законопроект № 10081, який передбачав внесення змін до КУпАП щодо виконання рішень ЄСПЛ у справах «Веренцов проти України» та «Шмушкович проти України», а саме виключення з Кодексу ст. 185-1 і 185-2. Однак указаний Законопроект із невідомих причин 29.02.2019 відкликано.

Противники запровадження спеціального закону наголошують на недопустимості його прийняття, обґрутовуючи це тим, що в такий спосіб певні політичні сили зможуть незаконно регулювати й обмежувати реалізацію громадянами засадничого права на свободу мирних зібрань, що може призвести до нищівних наслідків для всього демократичного ладу. Указана позиція однозначно заслуговує на увагу, однак, на нашу думку, вона не є правильною.

На ухваленні спеціального закону наполягали також такі правозахисні організації, як Українська Гельсінська спілка з прав людини та Харківська правозахисна група. Апогеєм розвитку цього питання стали внесені до Верховної Ради України у 2015 р. два законопроекти – № 3587 і № 3587-1, які заслуговують на увагу. Прийняття вказаних законопроектів рекомендувала також і Венеціанська комісія, яка, висловивши незначні зауваження, загалом зробила висновок про їх відповідність європейським стандартам [10, с. 6–7].

На нашу думку, Законопроект № 3587 був досить якісним і містив такі прогресивні положення: необхідність організатора мирного зібрання письмово повідомити відповідні органи не пізніше як за 48 годин до його

початку; підстави, умови та способи обмеження щодо реалізації такого права; дії правоохоронних органів у разі втрати зібранням мирного характеру тощо [11]. Другий Законопроект як особливість передбачав у певних випадках необов'язковість повідомлення відповідних органів, що, однак, не узгоджується з положеннями Конституції, і наводив випадки обов'язкового повідомлення; закріплював конкретні позитивні зобов'язання держави в особі відповідних органів (Національна поліція України, Національна гвардія України тощо) щодо сприяння зібранням і їх захисту тощо. Однак 29.08.2019 обидва законопроекти також відкликано [12].

Висновки. Отже, закріплене в ст. 11 Конвенції право осіб мирно збиратися є засадничим для існування всього демократичного ладу. Виходячи зі змісту п. 2 ст. 11 ЄКПЛ, право на мирні зібрання не є абсолютним, Конвенція передбачає підстави для правомірного обмеження вказаного права. Обов'язковим критерієм виправданості втручання в передбачене право є передбачення відповідного обмежувального заходу законом. У рішеннях ЄСПЛ наголошує, що необхідною є не лише наявність такого закону, а й висуває вимоги до його якості, передбачуваності, доступності тощо. У базових рішеннях проти України – «Веренцов проти України» та «Шмушкович проти України», ЄСПЛ акцентував увагу на законодавчій прогалині в Україні у сфері організації та проведення мирних зібрань, Суд указував на засоби її подолання, а також наголошував на неможливості притягнення осіб до відповідальності за такої ситуації. Уже довгий час, особливо в умовах сьогодення, в Україні існує реальна необхідність прийняття спеціального закону, який би визначив «правила гри» у сфері реалізації громадянами права на мирні зібрання, оскільки його відсутність стає підґрунтям для застосування владними органами широкого адміністративного розсуду, як правило, не на користь громадян. Більшість держав-учасниць Конвенції такий спеціальний закон мають. В Україні час від часу суб'єкти законодавчої ініціативи виступають із пропозиціями про прийняття відповідних законів, але, на жаль, так і не знаходять підтримки. Тому ми переконані в тому, що прийняття закону, який би не обмежував право осіб за ст. 39 Конституції України, а слугував би його гарантією, мало б лише позитивні наслідки як для громадян, так і безпосередньо для держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 20.04.2021).
2. Посібник за статтю 11 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Рада Європи / Європейський суд з прав людини, 2019 р. ; переклад з англійської мови. URL: https://www.echr.com.ua/wp-content/uploads/2019/12/Guide_Art_11_UKR_-2019.pdf (дата звернення: 20.04.2021).
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Vyrentsov v. Ukraine», заява № 20372/11, рішення від 11.04.2013 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text (дата звернення: 20.04.2021).
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Shmushkovych v. Ukraine», заява № 3276/10, рішення від 14.11.2013 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_990#Text (дата звернення: 20.04.2021).
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 20.04.2021).
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) від 19.04.2001 № 4-рп/2001 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v004p710-01#Text> (дата звернення: 20.04.2021).
7. Федорова А.Л. Право на свободу мирних зібрань у контексті практики Європейського суду з прав людини. *Наукові записки*. 2014. Том 155. С. 36–40.
8. Фулей Т.І. Свобода мирних зібрань : науково-методичний посібник для суддів. Київ, 2014. 112 с.
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Karyuk and Others v. Ukraine», заява № 30582/04, 32152/04, рішення від 06.10.2015 / *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b10#Text (дата звернення: 20.04.2021).
10. Куйбіда Р., Середа М. Свобода мирних зібрань українська версія. Аналітичний звіт. URL: https://pravo.org.ua/img/zstored/files/DRI-UA_Freedom-of-Assembly_ua.pdf (дата звернення: 20.04.2021).
11. Про гарантії свободи мирних зібрань : Проект Закону України від 07.12.2015 № 3587. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57310 (дата звернення: 20.04.2021).
12. Про гарантії свободи мирних зібрань в Україні : Проект Закону України від 11.12.2015 № 3587-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57396 (дата звернення: 20.04.2021).